

(แบบพระมหาเจดีย์)

โครงการสร้าง

พระมหาเจดีย์และมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท

เมืองโยนก บนยอดดอย

วัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก

ความยาวพระบาท ๑ ฟุต

ความยาวพระบาท ๑ ฟุต

ตราลายพระธรรมจักร

หินเส้นเอ็นใยใบบัวใต้พระบาท

เรียนเชิญ

....

ด้วยบัดนี้กำลังก่อสร้างพระมหาเจดีย์และพลับพลามณฑปครอบรอยพระพุทธบาทเมืองโยนก ซึ่งเป็น ๑ ใน ๕ รอยพระพุทธบาทสำคัญที่ปรากฏอยู่ในบทสวดมนต์แต่โบราณ รอยพระพุทธบาทเมืองโยนกนี้เป็นแห่งที่ ๔ เพิ่งจะปรากฏพบเจอไม่นาน ถือเป็นโชคดีและเป็นมงคลโอกาสที่ดีของชีวิตของทุก ๆ คน ที่จะได้ร่วมสร้างปูชนียสถานสำคัญอีกแห่งหนึ่งในยุคปัจจุบันจะเป็นปูชนียสถานสำคัญของชาติและของชาวพุทธทั่วโลกที่จะมากราบไหว้บูชาต่อไป

การก่อสร้างได้เริ่มมาตั้งแต่วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๖๑ โดยมีท่านศาตราจารย์นายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้นำเทคอนกรีตรากฐานองค์พระเจดีย์เป็นปฐม และท่านผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ และรองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมด้วยคณะศรัทธาสาธุชนอันมี พระมหาเถรผู้ใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ เจริญชัยมงคลคาถา จากนั้นก็ได้ก่อสร้างมาจนถึงวันนี้เป็นเวลา ๑ ปีเศษแล้ว สิ้นค่าก่อสร้างไปประมาณ ๒๑ ล้าน จากที่ได้รับการบริจาค งานโครงสร้างพระเจดีย์ได้สร้างขึ้นถึงยอดพระเจดีย์พร้อมที่จะยกฉัตรใหญ่ด้านบนในประมาณอีก ๒ เดือนข้างหน้า ซึ่งจะใช้งบประมาณค่าก่อสร้างประมาณ ๑๒๐ ล้านบาท

จึงขอเรียนเชิญทุกท่านได้ร่วมกันบริจาคสร้างบุญใหญ่นี้ เพื่อการก่อสร้างจะได้สำเร็จลุล่วงต่อไป และบอกข่าวชักชวนกันต่อ ๆ ไปด้วย

ผู้เรียนเชิญ

แจ้งข่าวมหากุศล

ร่วมสร้างพระมหาเจดีย์และพลับพลามณฑป
ครอบรอยพระพุทธบาทเมืองโยนก
ที่ยอดดอยบริเวณป่าวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง

บัดนี้ได้มีการพบ รอยพระพุทธบาท บนยอดดอยสะเก็ด บริเวณป่าของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวง ที่มีปรากฏอยู่เป็นเสมือนลายแทงในบทสวดมนต์ของโบราณว่า มีรอยพระพุทธบาทสำคัญ ๕ แห่ง พระพุทธบาทเมืองโยนกเป็นแห่งที่ ๔ ซึ่งบรรดาพญานาคและเทพยดาทั้งหลายผู้รักษา และบูชารอยพระพุทธบาทคู่นี้มาเป็นเวลา ๒,๖๐๐ ปี บัดนี้ได้เปิดโอกาสให้มนุษย์ได้สักการะบูชาและร่วมกันดูแลรักษาสร้างเป็นปูชนียสถานสำคัญไว้สักการะบูชาต่อไป

จึงได้เริ่มก่อสร้างพระมหาเจดีย์และพลับพลามณฑปครอบรอยพระพุทธบาทในเมืองโยนกนี้ เหมือนมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทสระบุรี ดังรูปแบบที่ได้ปรากฏให้หนังสือเล่มนี้พร้อมทั้งวัตถุประสงค์และตำนานความเป็นมา

ขอเชิญทุกท่านผู้มีจิตศรัทธาร่วมสร้างมหากุศลในครั้งนี้โดยทั่วกัน

งบประมาณค่าก่อสร้าง ๑๒๐ ล้านบาท (หนึ่งร้อยยี่สิบล้านบาท)

(ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย)
องคมนตรี
ที่ปรึกษาโครงการ

(พระราชโพธิวรคุณ)
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ด
เจ้าคณะอำเภอดอยสะเก็ด
ผู้พบรอยพระพุทธบาท
โทร. ๐๘๖ ๑๙๒ ๙๐๒๒

(พระราชปฏิภาณโสภณ)
วัดราชโอรสาราม
ผู้ดำเนินงานประสานงานโครงการงานสร้างพระมหาเจดีย์
โทร. ๐๘๗ ๙๒๖ ๐๒๙๘

ตำนาน
วัดพระธาตุดอยสะเก็ด

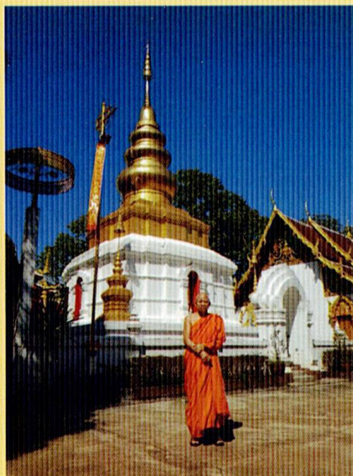
วัดพระธาตุดอยสะเก็ด เป็นวัดโบราณมีอายุประมาณ ๕๐๐ ปีเศษ แต่มีตำนานความเป็นมาอันยาวนานตั้งแต่สมัยพุทธกาล ๒,๖๐๐ ปี กว่ามาแล้วว่า สมัยก่อนบ้านเมืองเหนือแถวนี้ตั้งแต่ลำพูนขึ้นมาจนถึงเชียงใหม่ เชียงราย เชียงแสน อาจจะไปถึงเชียงตุงในเขตแดนไทยใหญ่ คือ **แคว้นโยนก** ตัวเมืองหลวงนั้นอยู่ระหว่าง อ.แม่จันและ อ.เชียงแสน อันเป็นเมืองที่ล่มสลายไปแล้ว ตามตำนานว่าชาวเมืองไปกินลูกพญานาคเข้าโดยไม่ทราบ พญานาคสาปแช่งให้เมืองล่มสลายหายไปทั้งเมือง ที่บริเวณริมเมืองนั้นปัจจุบันอยู่สุดเขต อ.แม่จัน มีวัดโบราณในสมัยนั้นอยู่วัดหนึ่งชื่อวัดพระธาตุดอยกู่แก้ว เป็นวัดที่เจ้าเมืองโยนก นามว่า พระยาอโศก ได้รับเส้นพระเกศา จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จมาโปรด ได้ร่วมกับพระมหากัสสปะและข้าราชบริพารฯ บรรจุเส้นพระเกศาไว้ในกลักไม้รวกปิดทองและบรรจุไว้ในโกศแก้วอีกชั้นหนึ่งแล้วบรรจุไว้ในพระเจดีย์ ซึ่งเป็นสมัยเดียวกับเจดีย์วัดพระธาตุดอยสะเก็ด

พระธาตุเจดีย์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด ก็มีตำนานว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้เสด็จมาที่ดอยนี้ได้โปรดพญานาคสองสามีภรรยาซึ่งแปลงกายเป็นมนุษย์น้อมนำดอกบัวจากหนองบัวหน้าดอย ขึ้นมาถวายพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ได้แสดงธรรมและมอบพระเกศาให้นาคทั้งสอง และนาคทั้งสองนั้นได้ก่อเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุไว้บนยอดดอยนี้ ดอยนี้จึงเรียกว่า **"ดอยเส้นเกศ"**

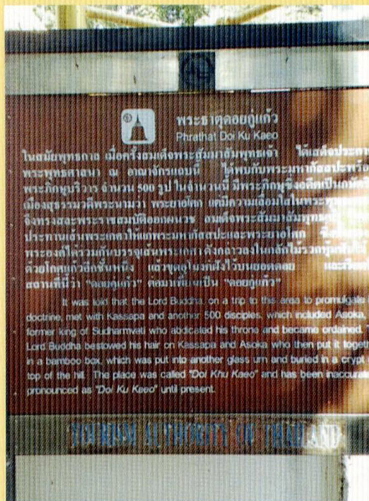
ภายหลังผู้คนได้ขึ้นมากราบไหว้ ได้เห็นพระรัศมีพระธาตุที่เปล่งออกจากองค์พระเจดีย์ และได้สร้างเสริมพระเจดีย์กันต่อ ๆ มา ในสมัยหนึ่งแผ่นดินไหวใหญ่ในภาคเหนือนี้ มีปูชนียสถานหลายแห่งเสียหาย พระเกศาธาตุเจดีย์นี้ก็พังทลายลงด้วย ได้มีการพบตลับทองคำบรรจุพระเกศาธาตุตรงตามตำนาน ได้มีการบูรณะพระเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุคืนไว้พร้อมด้วยอัญมณีต่าง ๆ ที่โบราณได้ถวายไว้ หลายปีผ่านไปการเรียกขานชื่อดอยเส้นเกศก็เพี้ยนไปเป็น **"ดอยสะเก็ด"** มาจนถึง

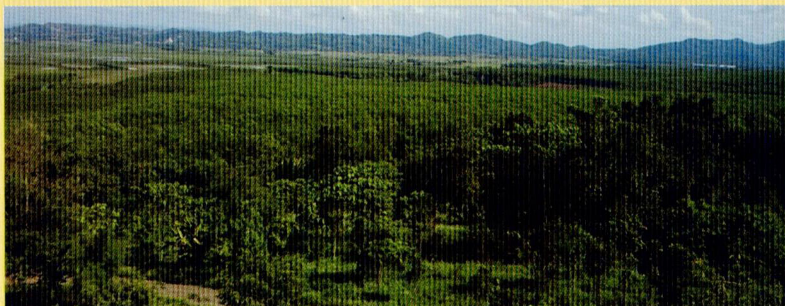
ทุกวันนี้

ในตำนานที่คนเฒ่าคนแก่ก็เล่าสืบต่อกันมาว่าที่ดอยนี้ พญานาคได้ **“รอยพระพุทธบาท”** ไว้ด้วย แต่ยังไม่มีใครเคยพบ จากสมัยพุทธกาลล่วงเลยมาถึง ๒,๖๐๐ กว่าปี รอยพระพุทธบาทจึงได้ปรากฏ ก่อนจะปรากฏ พระโพธิรังษี (พระราชโพธิวรคุณ) เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ดพระอารามหลวงได้ฝันไปว่า ยอดดอยในป่าที่ท่านเคยเดินอยู่เป็นประจำ ทั้งคอยปลูกต้นไม้และคอยดับไฟป่าเป็นต้น เป็นเวลากว่า ๓๐ กว่าปี ตลอดเวลาที่มาเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดนี้ มีแสงรัศมีสวยงามสว่างไสวขึ้น พอตื่นขึ้นมาท่านลืมความฝันนั้นไปไม่รู้ว่าหมายความว่าอย่างไร (อ่านรายละเอียดในมูลเหตุที่พบรอยพระพุทธบาท หน้า ๑๓) และ (เรื่องพระบรมธาตุเจดีย์วัดพระธาตุดอยสะเก็ด หน้า ๑๕)

พระธาตุดอยกู่แก้ว เมืองโยนก

บริเวณตัวเมืองโยนกที่ล่มสลายไป

ข้อสังเกตเรื่องพระพุทธบาทเมืองโยนก

๑. เป็นรอยพระพุทธบาทที่ตรงกับบทสวดมนต์ไหว้พระพุทธบาท ๕ แห่ง ซึ่งบอกไว้แต่โบราณว่ารอยพระพุทธบาทสำคัญ มีอยู่ห้าแห่งด้วยกัน รอยพระพุทธบาทที่เมืองโยนกเป็นแห่งที่ ๔ ซึ่งไม่เคยมีใครพบมาก่อน บัดนี้ได้พบแล้วที่ป่าบนดอย วัดพระธาตุดอยสะเก็ด อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

๒. รอยพระพุทธบาทนี้พบโดยท่านเจ้าคุณพระโพธิรังษี (พระราชโพธิวรคุณ) วัดพระธาตุดอยสะเก็ด อ่านมูลเหตุของการค้นพบ

๓. รอยพระพุทธบาทเป็นรอยคู่มีความสมบูรณ์ชัดเจน มีรูปพระธรรมจักรอยู่ในรอยพระบาททั้งคู่ และรอยพระบาทหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ตรงกับพระอาทิตย์ขึ้นตอนเช้า

๔. รอยพระพุทธบาททั้งคู่ประทับอยู่บนยอดเขาซึ่งเป็นหิน และใต้รอยพระบาทนั้นเป็นหินสองชั้น ชั้นบนเป็นหินใหม่ซึ่งเป็นหินจากใบบัวซึ่งกลายเป็นหิน มีลายใยบัวปรากฏอย่างชัดเจน ไม่สามารถจะแกะสลักได้ (เพราะถ้าแกะหินใบบัวข้างบนต้องขาด) และข้าง ๆ ริมรอยพระบาทเป็นรอยหินปลิ้นนูนขึ้นมาเหมือนโคลน

๕. ก่อนจะพบได้มีตำนานเล่ากันมานาน ตอนพบ ท่านเจ้าคุณพระโพธิรังษี (พระราชโพธิวรคุณ) ฝันเห็นนิมิตมีแสงรัศมีงดงามหลายสีส่องสว่างที่ยอดดอยบริเวณที่พบและในขณะที่ท่านได้ขอให้พระราชปฏิภาณโสภณเล่าบอกแจ้งให้คณะสงฆ์และญาติโยมทราบถึงตำนานและการพบรอยพระพุทธบาทเมืองโยนกนี้ในวันทำบุญอายุครบ ๗๐ ปี วันคล้ายวันเกิดของท่าน ก็เกิดมีเหตุการณ์พระอาทิตย์ทรงกลดปรากฏบนท้องฟ้า

๖. ผู้มีสัมผัสพิเศษและผู้ที่มีสมาธิทั้งฆราวาสและพระสงฆ์หลายท่านมาตรวจดูรับรองตรงกันว่าเป็นรอยพระพุทธบาทแน่นอนและพญานาครักษาอยู่

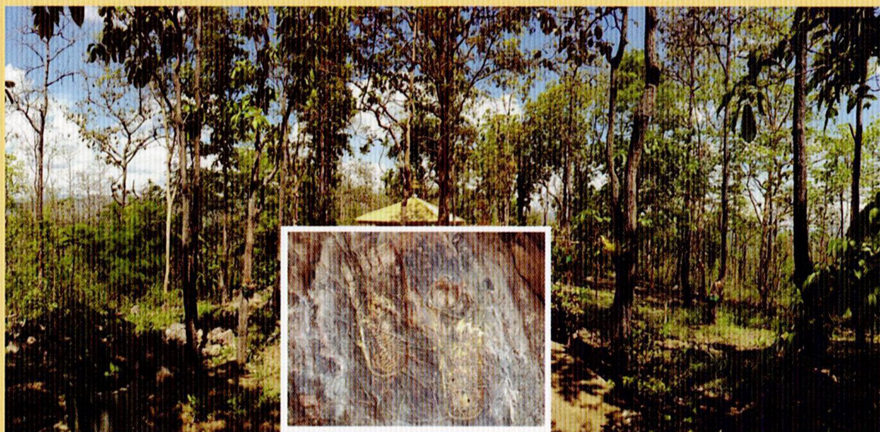
๗. ครั้งแรกมีผู้ที่นำกล้องไปถ่ายรูป ถ่ายกี่ครั้งก็ไม่ติด ภายหลังกราบขอ

อนุญาตจึงถ่ายติด

๘. ผู้ที่ไปกราบไหว้และถ่ายรูปก็มักจะเห็นรอยพระพุทธบาทมีสีสันแตกต่างกัน

๙. รอยพระพุทธบาทนี้มีความยาวประมาณ ๑ ฟุต (ฟุต แปลว่า เท้า) ซึ่งเป็นรอยเท้าของคนโบราณ

๑๐. รอยพระพุทธบาทเมืองโยนกนี้มาปรากฏอยู่ในประเทศไทยก็เพราะเมืองเหนือลำพูน ลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย ซึ่งเป็นขอบเขตของเมืองโยนกโบราณ ได้ชื่อใหม่ว่าเมืองล้านนา และได้มารวมอยู่กับสุโขทัย อยุธยา กรุงเทพฯ เป็นสยามประเทศ และสยามประเทศได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นประเทศไทย

บริเวณยอดดอยที่พบรอยพระพุทธบาท

พบรอยพระพุทธบาทแห่งที่ ๔
(เมืองโยนก เชียงใหม่)
ณ วัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง
อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

รอยพระพุทธบาทบนดอยสะเก็ดนี้ สันนิษฐานว่ามีมาพร้อมกับเส้นพระเกศาธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บรรจุอยู่ในพระเจดีย์วัดพระธาตุดอยสะเก็ด ตามตำนานที่ปรากฏคู่มากับวัดว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เคยเสด็จมา ณ ดอยแห่งนี้ ขณะนั้นมีพญานาคสองตนคู่สามีภรรยา ได้แปลงร่างเป็นมนุษย์นำดอกบัวจากหนองบัวหน้าดอยทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ มาถวายพระพุทธองค์ และสถานที่ถวายดอกบัวนั้นน่าจะเป็นจุดที่พระพุทธองค์ได้ทรงอธิษฐานประทับรอยพระบาทไว้ด้วย เป็นรอยพระบาทคู่ มีรูปพระธรรมจักร ปรากฏอยู่ในรอยพระบาททั้งสองข้าง

ขนาดของรอยพระบาทนั้นใหญ่กว่าของคนปกติธรรมดาเล็กน้อย (ยาวประมาณ ๑ ฟุต) พระบาทข้างซ้ายเหลื่อมไปทางข้างหน้าเล็กน้อยปลายพระบาททั้งคู่หันหน้าตรงทิศตะวันออก ประทับอยู่ที่ตรงยอดดอยเกือบจะอยู่ริมดอยด้านทิศตะวันออก ไม่ใช่บนแผ่นหินหรือก้อนหิน ในรอยพระบาทนั้นนอกจากจะมีดวงตราพระธรรมจักรแล้ว ยังมีลายเอ็นเส้นก้านใบบัวปรากฏอย่างชัดเจนติดต่อขึ้นมาถึงบนหินข้างพระบาทต่อเนื่องเป็นอันเดียวกัน

จึงสันนิษฐานว่าพญานาคสองสามีภรรยานอกจากจะได้ถวายดอกบัวแล้ว ยังได้ปูใบบัวถวายให้ประทับยืน เมื่อพระพุทธองค์ประทับยืนบนใบบัวแล้วได้ทรงอธิษฐานเหยียบประทับรอยพระบาทลงไป ทั้งใบบัวและหินภูเขาก็ยุบลงเป็นรอยพระบาทและหินภูเขานั้นก็นูนปลิ้นขึ้นมาเหมือนโคลนข้างพระบาท และใบบัวนั้นก็กลายเป็นหินไปด้วย

เพราะฉะนั้นรอยพระพุทธบาทนี้ จึงประทับอยู่บนหินสองชั้น คือหินชั้นบนเป็นหินใบบัว และหินชั้นล่างเป็นหินเขาธรรมชาติ และหินทั้งสองนี้ติดกันเป็นเนื้อ

เดียวกันเป็นที่น่าอัศจรรย์ แม้แต่สถาปนิกผู้รอบรู้ยังกล่าวว่า**“ลักษณะอย่างนี้ไม่สามารถจะแกะได้”**(ดังที่ปรากฏตามหลักฐานในพระบาลีอรรถกถาธรรมบทเรื่องนางสามาวดี ขุ.ธ สามาวดีวตฺถุ (๑๕ น.๓๙) ท่านกล่าวไว้ว่า

“พุทธานัง หิ ปะทะเจติยัง อธิฏฐะหิตวา อักกันตัฏฐาเนเยวะ ปัญญายะติ,
นะ อัญญัตถะ, เยสัญจะ,
อัตถายะ อธิฏฐิตัง โหติ, เตวะ นัง ปัสสันติ, เตสัง ปะนะ
อะทัสสะนะกะระณัตถัง
หัตถิอาทะโย วา อักกะมันตุ, มหาเมโฆ วา วัสสะตุ เวรัมพะวาตา
วา ปะหะรันตุ, นะ นัง โกจิ มักเขตุง สักโกติ”

แปลว่า “เพราะว่า เจดีย์คือรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า ย่อมปรากฏในที่ ๆ พระองค์อธิษฐานประทับเหยียบไว้เท่านั้น ไม่ปรากฏในที่อื่นและเจดีย์คือรอยพระบาทนั้นทรงอธิษฐานไว้เพื่อประโยชน์แก่ชนเหล่าใดชนเหล่านั้นยังไม่เห็นรอยพระบาทนั้น ถึงแม้จะมีสัตว์ มีช้างเป็นต้น จะเหยียบหรือฝนห่าใหญ่จะตก ลมหัวด้วน (พายุงวงช้าง) จะพัดทำลาย ใคร ๆ ก็ไม่สามารถจะลบรอยพระบาทนั้นได้”

ตามตำนานพระพุทธองค์ได้ทรงประทานพระธรรมเทศนาแก่พญานาคนาคทั้งสองจนเกิดความเลื่อมใสพร้อมทั้งประทานพระเกศาธาตุไว้สักการะบูชา พญานาคทั้งสองจึงได้นำเส้นพระเกศาใส่ไว้ในผอบทองคำบรรจุไว้ในพระเจดีย์องค์เล็ก ๆ บนยอดดอย ยอดดอยแห่งนี้จึงมีชื่อเรียกว่า *“ดอยเส้นเกศ”* ซึ่งหมายถึงดอยที่บรรจุเส้นพระเกศาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อกาลเวลาผ่านมาหลายยุคหลายสมัย ประชาชนได้พากันออกเสียงเรียกเพี้ยนไปว่า *“ดอยสะเก็ด”* ส่วนรอยพระพุทธบาทเมื่อวันเวลาผ่านไปนานปีประชาชนมีการย้ายถิ่นฐาน ทำให้รอยพระบาทแห่งนี้ถูกลืมเลือนไป เหลือแต่เพียงตำนานที่เล่าต่อ ๆ กันมา โดยไม่มีใครพบเห็นรอยพระพุทธบาทนี้อีกเลย

เมืองเชียงใหม่นี้ในสมัยโบราณปรากฏว่าอยู่ในเขตของเมืองเหนือที่เรียกว่า *“เมืองโยนก”* อันเป็นอาณาเขตบริเวณของเมืองเหนือที่เรียกกันในปัจจุบันว่า

“ล้านนา” เมืองโยนกนั้นในพงศาวดารโยนกของพระยาประชากิจกรจักร์ (แช่ม บุนนาค) ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ได้กล่าวถึงไว้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยเสด็จมาหลายครั้ง ดังข้อความในปริเฉทที่ ๔ ว่าด้วยพุทธพยากรณ์ (หน้า ๑๓๙)

ข้อความในตำนานเดิมกล่าวถึงอัศจรรย์ต่าง ๆ และกล่าวเรื่องราว พุทธประวัติโดยพิสดาร มีเรื่องที่เกี่ยวกับประเทศนี้ว่า เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สำเร็จพระปรมาภิเษกสัมโพธิญานแล้วได้ ๑๕ พรรษา เสด็จไปสู่กรุงกบิลพัศดุ์ประทับ ณ นิโครธาราม เทศนามหาเวสสันดรชาดก ครั้นพรรษาที่ ๑๖ พระองค์เสด็จออกจากกรุงกบิลพัศดุ์แล้วก็เสด็จมายัง**แว่นแคว้นโยนกนาคพันธุสิงหนวัตินครนี้** ประทับสำราญอยู่ ณ ดอยน้อยหนพายัพห่างเวียง ๑,๐๐๐ วา พระยาสิงหนวัติราชได้เชิญเสด็จ สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์และพระอรหันตสาวกทั้งหลายที่ตามเสด็จเข้าไปฉันภัตตาหารในพระราชวัง

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปประทับในสถานที่ต่าง ๆ ประดิษฐานพระเกศาธาตุและตรัสพยากรณ์ต่าง ๆ ขณะนั้นพระยาช้างต้นของพระเจ้าสิงหนวัติราชได้เห็นพระพุทธพรรณรังสีเป็นที่อัศจรรย์ใจ ก็ตื่นออกจากแหล่งและโรง แล่นร้องแสน ๆ ไปทางทิศอุดรแล้วไปหยุดอยู่ ณ ฝั่งแม่น้ำขละนที ด้วยเหตุนี้สมเด็จพระบรมครูจึงแย้มพระโอษฐ์ ตรัสพยากรณ์ไว้ว่า ภายหน้าจะมีพระยาตนหนึ่งมาสร้างนคร ณ สถานที่ ๆ ช้างไปหยุดยืนอยู่นั้น เมืองนั้นจะได้ชื่อว่า เมืองช้างแสน ตามนิมิตอันช้างร้องแสน ๆ ถวายเสียงในครั้งนี้และเนื้อความต่อนี้ไปว่า

*“หลายแห่งหลายตำบล ในที่สุดว่าได้ไปจำพรรษาอยู่ ณ ปราสาทอาฬวกยักษ์ ณ เมืองเชียงรุ้ง สิบสองปันนาและทรงพยากรณ์ไว้ว่าภายหน้าที่นี้จะได้ชื่อว่าอารวีเชียงรุ้ง ครั้นออกพรรษาแล้วเสด็จกลับจากเชียงรุ้งมาประทับ**เมืองโยนกนาคนครอีก ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทไว้** ณ ตำบลผาเรือแห่งหนึ่ง ตำบลสันทรายหลวงอีกแห่งหนึ่ง แล้วเสด็จกลับจากโยนกนาคนครไปสู่เวฬุวนาราม ณ กรุงราชคฤหมหานคร”*

และในหน้า ๒๒๔ ความว่า

"แต่นั้นล่วงมาถึงปีชวดจุลศักราชล่วงเข้าเป็นปีที่สองมีพระมหาเถรตนหนึ่ง มีนามกรว่า ***ญาณรังสี*** *ท่านได้นิมนต์พระบรมธาตุองค์หนึ่งขนาดเมล็ดเท่า ผลพุทรา เป็นธาตุมหาชานุกัง(กระดูกคางเบื้องซ้าย)แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาจากเมืองปาตลีบุตรมหานครมาสู่ล้านนาไทยประเทศนี้นำมาแสดงแก่พระยาลาว จักรเทวราชเจ้า พระนครหิรัญเงินยัง พระยาลาวจักรเทวราชก็กระทำสักการบูชา เป็นอันมาก แล้วปรึกษาหารือกับพระมหาเถรว่าจักควรสร้างสถูปบรรจุพระบรมธาตุ ณ สถานที่ใดจึงจะสมควรดี พระมหาเถรจึงถวายพระพรว่าดังอาตมาภาพได้รู้มา ว่าสมัยครั้งหนึ่ง เมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ายังดำรงอยู่นั้นได้เสด็จมายังโยนก ประเทศนี้ แต่ครั้งนครโยนกเก่าอันล่มจมไปแล้วนั้นยังประดิษฐานเป็นมหานครอยู่ ยามเมื่อสมเด็จพระบรมครูเจ้าเสด็จเข้าไปสู่ราชนิเวศพระเจ้าโยนกนั้น พระยาช้างต้น ของพระเจ้าโยนกได้เห็นพระผู้มีพระภาคและสาวกเจ้าทั้งหลายประกอบด้วย ฉัพพรรณรังสีรุ่งเรืองนักจึงตื่นจากแหล่งแล่นร้องโกญจนาทดังแสน ๆ แล้วแล่นไป หยุดอยู่กลางสันดอนเหนือเวียง สถานที่นั้นเป็นดอนหรือโคกสูงงาม ทรงสัณฐานเป็น ดังหลังเต่าสมเด็จพระพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์ไว้ว่า ภายหน้าเมืองนครโยนก จะไป ตั้งอยู่ ณ ที่นั้นจะได้ชื่อว่าเมืองช้างแสนด้วยเหตุนี้ควรจะอาราธนาพระมหาธาตุเจ้า ไปประดิษฐาน ณ มงคลสถานที่นั้น พระยาลาวจักรราชาธิราชได้สดับเถรวาทดังนั้น ก็ทรงพระปีติปราโมทย์ยิ่งนักจึงได้ดำรัสสั่งให้สถาปนาพระมหาสถูป ณ ที่เนินหลัง เต่านั้น เชิญเสด็จพระมหาธาตุเจ้าเข้าบรรจุไว้แล้วให้สร้างโบสถ์วิหารการอาราม สำเร็จบริบูรณ์แล้วให้นามว่าอารามเชียงมั่นช้างคุ้ม"*

และตามที่ปรากฏในหลักฐานในบทสวดมนต์ที่ใช้สวดกันอยู่ (น่าจะแต่งใน ประเทศศรีลังกา) กล่าวถึงรอยพระพุทธบาทห้าแห่งดังบาลีบทนมัสการรอยพระบาท ว่า

วันทามิ พุทธัง ภะวะปาระติณณัง
ติโลกะเกตุง ติภะเวกะนาถัง
โย โลกะเสฏโฐ สะกะลัง กิเลสัง
เฉตวานะ โพเธสิ ชะนัง อะนันตัง

ยัง นัมมะทายะ นะทิยา ปุลิเน จะ ตีเร
ยัง สัจจะพันธะคิริเก สุมะนาจะลัคเค
ยัง ตัตถะ โยนะกะปุเร มุนิโน จะ ปาทัง
ตัง ปาทะลัญชะนะมะหัง สิระสา นะมามิ

สุวัณณะมาลิเก สุวัณณปัพพะเต
สุมะนะกูเฏ โยนะกะปุเร นัมมะทายะ นะทิยา
ปัญจะปาทะวะรัง ฐานัง อะหัง วันทามิ ทูรโต

อิจเจวะมัจจันตะนะมัสสะเนยยัง
นะมัสสะมาโน ระตะนัตตะยัง ยัง
ปุญญาภิสันทัง วิปุลัง อะลัตถัง
ตัสสานุภาเวนะ หะตันตะราโย

อามันตะยามิโว ภิกขะเว
ปฏิเวทะยามิโว ภิกขะเว
ขะยะวะยะธัมมา สังขารา
อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถาติฯ

(คำแปล)

ข้าพเจ้าขอกราบไหว้ พระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐของโลก ทรงตัดกิเลสทั้งสิ้นได้แล้วปลุกชนมากมายให้ตื่น(จากกิเลส) ผู้ข้ามฝั่งแห่งภพเป็นธงของโลกสาม เป็นที่พึ่งเอกของไตรโลก

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมด้วยเศียรเกล้า ซึ่งรอยพระพุทธบาทที่พื้นทรายแห่งแม่น้ำนัมมทา ที่เขาสัจจพันธ์ ที่ยอดเขาสุมนะ และรอยพระพุทธบาทของพระมุนีที่โยนกบุรี

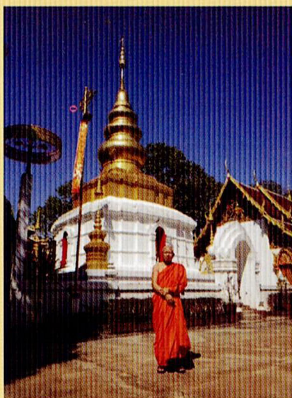
ข้าพเจ้าขอกราบไหว้ ที่รอยพระพุทธบาท ๕ แห่ง จากที่ไกล ที่ภูเขาสุวรรณมาลิก ที่สุวรรณบรรพต ที่ยอดเขาสุมะนะ ที่โยนกบุรี และที่แม่น้ำนัมมทา

ข้าพเจ้าเมื่อนมัสการอยู่ซึ่งพระรัตนตรัยซึ่ง ควรนมัสการโดยส่วนเดียวอย่างนี้ด้วยประการฉะนี้ ได้แล้วซึ่งความหลั่งไหลแห่งบุญอันไพบูลย์ด้วยอานุภาพแห่งบุญนั้น ขออันตรายจงพินาศไป

ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลาย ขอบอกแก่เธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีอันสิ้นไปและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด ดังนี้ ฯ

รอยพระพุทธบาทนี้จึงถือว่าเป็นรอยพระพุทธบาทเมืองโยนกอันเป็นรอยพระพุทธบาทสำคัญเป็นแห่งที่ ๔ ตามตำนานในบทสวดมนต์ คือ

๑ ที่เขาสุวรรณมาลิก	อยู่ที่ประเทศพม่า
๒ ที่เขาสุวรรณบรรพต	อยู่ที่สระบุรีประเทศไทย
๓ ที่เขาสุมนกูฏ	อยู่ที่ประเทศศรีลังกา
๔ **ที่โยนกบุรี**	อยู่ที่เขาดอยสะเก็ดเมืองเชียงใหม่ ประเทศไทย (เพิ่งพบ)
๕ แม่น้ำนัมมทา	อยู่ที่ประเทศอินเดีย (ยังไม่พบ) ที่เรามีประเพณีลอยกระทงไปบูชาในวันเพ็ญเดือน ๑๒

เจดีย์พระเกศาธาตุดอยกู่แก้ว

เจดีย์พระเกศาธาตุวัดดอยสะเก็ด

มูลเหตุที่พบรอยพระพุทธบาท

เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง รูปปัจจุบัน คือ พระโพธิรังษี (ปัจจุบันเป็น พระราชโพธิวรคุณ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง และเจ้าคณะอำเภอดอยสะเก็ด) ได้จำพรรษาที่วัดนี้อยู่ประมาณ ๓๐ ปีกว่า ท่านเล่าว่าเคยได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ลูกหลานฟังต่อ ๆ กันมาว่า มีรอยพระพุทธบาทที่บนเขาดอยสะ เก็ดนี้แต่ยังไม่มีใครเคยพบเห็น

จนกระทั่งวันหนึ่งประมาณปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ท่านฝันว่าได้เห็นแสงสว่างสวยงามมากเหมือนมีไฟมาส่องหลายดวงปรากฏขึ้นที่ยอดเขา เมื่อท่านตื่นขึ้นมาท่านยังจำความฝันดังกล่าวนั้นได้ชัดเจน แต่ก็ยังไม่ทราบว่านิมิตฝันนั้นหมายความว่าอย่างไร จนเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๐ มีนาคม (ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕) ปีนั้นท่านได้เดินสำรวจบริเวณป่าที่ยอดดอยสะเก็ดนี้ ซึ่งเป็นกิจวัตรปกติของท่านอยู่แล้ว เมื่อเดินมาถึงบริเวณที่จะพบรอยพระบาทนี้ ได้เห็นกองใบไม้ใหญ่สุมอยู่ก็รู้สึกเฉลียวใจว่าน่าจะมีอะไรอยู่ที่ใต้กองใบไม้นั้น จึงได้ใช้ปลายร่มเขี่ยที่กองใบไม้นั้น พอยกร่มชี้ไปทางหนองบัว(สระน้ำใหญ่ที่เคยมีดอกบัว) ขณะนั้นเองได้ยินเสียงแซก ๆ ตรงใบไม้แห้งจึงก้มดูเห็นตะขาบตัวเขื่องมากเลื้อยวิ่งตรงมาจนท่านต้องขยับถอยหนี เมื่อตะขาบเลื้อยหายไปแล้วท่านจึงได้เรียกอุบาสกที่ติดตามท่านมาสองคนให้ช่วยกันจัดการขนใบไม้ออกและทำความสะอาดปัดกวาดบริเวณนั้น ก็ปรากฏรอยเท้าสองรอยบนพื้นหินใต้กองใบไม้นั้น อุบาสกทั้งสองคนจึงได้ถอดเสื้อออกเช็ดถูทำความสะอาด รอยเท้าทั้งคู่จึงชัดขึ้น มีรูปพระธรรมจักรอยู่ตรงกลางรอยพระบาททั้งคู่ซึ่งกดประทับลึกลงไปในพื้นศิลา

จากนั้นท่านเจ้าอาวาสพระโพธิรังษี ได้ให้พระภิกษุสามเณรและญาติโยมล้างทำความสะอาดรอยพระพุทธบาทและบริเวณโดยรอบจัดทำหลังคาคลุมรอยพระพุทธบาทดังกล่าวไว้ มีประชาชนผู้รู้ข่าวต่างพากันขึ้นไปกราบไหว้ ในการนี้ก็มีชาวบ้านผู้หนึ่งได้ขึ้นไปกราบไหว้และได้บันทึกภาพรอยพระพุทธบาทแต่ไม่สามารถจะถ่ายติดได้เขาพยายามอยู่หลายครั้งรู้สึกประหลาดใจเพราะเมื่อถ่ายภาพสถานที่

อื่นกล้องก็เป็นปกติ ในที่สุดเขาได้ตั้งจิตอธิษฐานขออนุญาตถ่ายภาพรอยพระพุทธบาทใหม่อีกครั้งซึ่งครั้งหลังก็ถ่ายภาพได้ติด เขาเห็นเป็นเรื่องอัศจรรย์ และมีความศรัทธาในรอยพระพุทธบาทมากยิ่งจึงได้ขออนุญาตท่านเจ้าอาวาสก่อปูนล้อมรอบรอยพระพุทธบาทและนำแผ่นกระจกมาปิดไว้เพื่อกันความเสียหาย

ประวัติพระราชโพธิวรคุณ ผู้พบรอยพระพุทธบาท

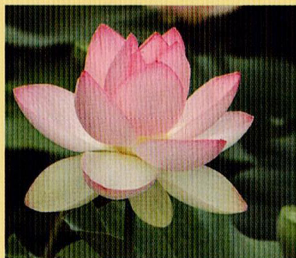
พระราชโพธิวรคุณ ฉายา **ฐิตปุญฺโญ** อายุ ๗๕ ปี วิทยฐานะ ป.ธ.๖ น.ธ.เอก ศน.บ. พธ.ม., ศศ.ม.,ศศ.ด. เจ้าคณะอำเภอดอยสะเก็ด และเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง

สถานะเดิม : พยัพ นามสกุล กาวิยศ เกิดวัน ๔ฯ๖๑๐ ปีระกา วันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ โยมบิดา นายศรี โยมมารดา นางมาลัย บ้านเลขที่ ๑๒/๑ ถ.สุมนเทวราช ต.ในเมือง อ.เมืองน่าน จ.น่าน

บรรพชา : วัน ๔ฯ๕๕ ปีมะเมีย วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ วัดพระเนตร ต.ในเวียง อ.เมืองน่าน จ.น่าน

อุปสมบท : วัน ๔ฯ๕๕ ปีมะเมีย วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ วัดพระเนตร ต.ในเวียง อ.เมืองน่าน จ.น่าน

พระอุปัชฌาย์ : พระพญาภู ต.ในเวียง อ.เมืองน่าน จ.น่าน (พระเทพนันทาจารย์“**บุญชู ธมฺมสาโร**”อดีตเจ้าคณะจ.น่าน)

พระบรมธาตุเจดีย์วัดพระธาตุดอยสะเก็ด

ตามตำนานของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดที่ได้กล่าวไว้ว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาที่ดอยสะเก็ดนี้โปรดพญานาคสองตนซึ่งแปลงกายเป็นชายและหญิงนำดอกบัวที่อยู่ในหนองบัวห่างจาก วัดพระธาตุดอยสะเก็ดทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณหนึ่งกิโลเมตร พระพุทธองค์ได้ทรงรับไว้แล้วได้ทรงแสดงธรรมโปรดพร้อมทั้งประทานเส้นพระเกศาธาตุให้ไว้สักการะบูชา พญานาคทั้งสองตนได้ก่อพระเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุไว้บนยอดดอยแห่งนี้ ภายหลังนายพรานและคนหาของป่าได้มาพบพระเจดีย์เล็ก ๆ และทำการสักการะบูชา ได้เห็นพระรัศมีเปล่งออกมาจากพระเจดีย์สว่างไสว จึงพากันไปบอกชาวบ้าน ต่อมาชาวบ้านได้มาสักการะบูชาและช่วยกันสร้างเสริมเติมต่อ ก่อพระเจดีย์ให้ใหญ่ขึ้น เป็นที่สักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนมาเป็นเวลาสองพันปีเศษ

และหลังจากนั้น ในปี พ.ศ.๒๑๕๕ จึงได้มีการจัดสร้างวัดขึ้นบนยอดดอยนี้ และต่อมาได้มีพระภิกษุชื่อว่า "**ครูบาเก๋**" จากอำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน มาสร้างวิหารและบูรณะพระเจดีย์เพิ่มเติมพร้อมทั้งตั้งชื่อว่า "**วัดพระธาตุดอยสะเก็ด**" ภายหลังชาวบ้านได้อพยพย้ายเข้ามาอยู่อาศัยในเชิงดอยและใกล้เคียงเป็นจำนวนมากขึ้น ทางราชการจึงได้จัดตั้งเป็นอำเภอโดยใช้ชื่อว่า "**อำเภอดอยสะเก็ด**" ตามภาษาเรียกของชาวบ้าน ครั้งหนึ่งได้เกิดแผ่นดินไหว พระเจดีย์ได้ถึงกับพังลงมาได้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ว่ามีตลับทองคำบรรจุเส้นพระเกศาธาตุอยู่ในพระเจดีย์ตรงตามตำนานที่เล่ากันมาแต่โบราณ เมื่อได้บูรณะพระเจดีย์แล้ว ได้บรรจุตลับพระเกศาธาตุพร้อมด้วยสมบัติเครื่องสักการบูชาอันมีค่าของคนโบราณที่ได้ถวายบูชากันไว้บรรจุใส่ไว้ในพระเจดีย์ชั้นในตามเดิม

ในสมัยท่านเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันพระโพธิรังษี ได้สร้างเจดีย์ครอบขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งซึ่งเป็นชั้นที่ห้า จึงเป็นพระเจดีย์ที่งดงามในปัจจุบัน เนื่องจากคำเรียกชื่อพระธาตุเจดีย์เพี้ยนจากคำว่า "**ดอยเส้นเกศ**" ไปเป็น "**ดอยสะเก็ด**" ทำให้คนที่ไม่รู้ตำนานความเป็นมาของพระเจดีย์ไม่ทราบว่ามีเส้นพระเกศาธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรรจุอยู่ ที่จริงแล้วเป็นพระเจดีย์ที่เป็นปูชนียสถานสำคัญของชาติแห่ง

หนึ่งทีเดียว เช่นอย่างเดียวกับเจดีย์พระธาตุชเวดากองที่เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า และ**ยิ่งในปัจจุบันได้พบรอยพระบาทของพระพุทธองค์อีก ยิ่งเป็นหลักฐานสำคัญตรงตามตำนานที่เล่ากันมาว่าพระพุทธองค์เคยเสด็จมาที่ดอยแห่งนี้** เป็นที่น่าอัศจรรย์ว่า สองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว รอยพระพุทธบาทที่เมืองโยนกนี้ เป็นรอยพระพุทธบาทแห่งที่สี่ตามที่ปรากฏในบทสวดมนต์ พึ่งจะมาปรากฏในสมัยหลังกึ่งพุทธกาลนี้น่าจะเป็นด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ

- เป็นพุทธประสงค์ของพระพุทธองค์
- เป็นเทวะประสงค์ของเทวดาผู้ปกปักษ์คุ้มครองพระพุทธศาสนา
- เป็นด้วยความประสงค์ของพญานาคคู่นั้น ผู้ที่ได้รับเส้นพระเกศาและรอยพระพุทธบาทไว้
- เป็นด้วยบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ผู้เป็นเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภก ผู้ทรงธรรมและ พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั้งปวง และรัชกาลที่ ๑๐

พระพุทธรูปปางประทับพระบาท
แบบที่จะสร้าง

พระพุทธบาทเมืองโยนก

ณ วัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง ต.เชิงดอย อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

แบบ

มณฑปครอบรอยพระพุทธบาท

แกะไม้สักปิดทองยอดฉัตรทองคำ งบประมาณ ๑๐ ล้าน

ภาพงานก่อสร้างพระมหาเจดีย์ และกิจกรรมที่ทำแล้ว

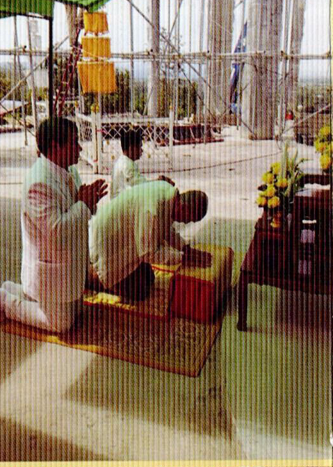

ยอดรวม
1,250,000 บาท

ปรารภการสร้างพระมหาเจดีย์ครอบรอยพระพุทธบาท

ต่อมา เมื่อประมาณวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๕๗ **พระราชปฏิภาณโสภณ (ม. ติกฺขญาโณ ป.ธ. ๙)** ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชโอรสาราม ได้ขึ้นไปนมัสการพระเจดีย์บนยอดดอยสะเก็ดนี้ ได้พบท่านเจ้าอาวาส ท่านเจ้าอาวาสจึงได้เล่าเรื่องการพบรอยพระพุทธบาทให้ทราบ จึงได้ไปนมัสการ ได้เห็นรอยพระพุทธบาทงดงามชัดเจนเป็นที่น่าอัศจรรย์ จึงได้มาค้นคว้าหาหลักฐานพบว่า รอยพระพุทธบาทที่วัดพระธาตุดอยสะเก็ดนี้น่าจะเป็นรอยพระพุทธบาทแห่งที่สี่ที่ปรากฏในหนังสือสวดมนต์ว่ามีอยู่ที่เมืองโยนก จึงได้ปรารภกับท่านเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ดว่า ควรจะได้จัดสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท ซึ่งท่านก็อนุโมทนาและอนุญาตให้ดำเนินการ

ในวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ปีเดียวกัน พระราชปฏิภาณโสภณได้พบกับ ฯพณฯ ท่าน ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์เกษม วัฒนชัย องคมนตรี ได้เรียนปรึกษาว่า รอยพระพุทธบาทที่วัดพระธาตุดอยสะเก็ดนี้ ตรงกับตำนานที่เล่ากันสืบมา จึงสมควรที่จะได้มีการสร้างมณฑปครอบถวายรอยพระพุทธบาทนี้ให้ยิ่งใหญ่เช่นเดียวกับในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรมในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งได้พบรอยพระพุทธบาทและทรงมีพระราชศรัทธาทรงสร้างมณฑปครอบถวายเป็นพุทธบูชา ถือเป็นปูชนียสถานที่สำคัญของชนทุกชั้นวรรณะแห่งหนึ่งของประเทศตั้งแต่อดีตมาตราบเท่าทุกวันนี้

เมื่อได้มีการพบรอยพระพุทธบาทสำคัญในปัจจุบันนี้ขึ้นอีกแห่งหนึ่ง จึงสมควรที่จะได้มีการจัดสร้างพระมณฑปถวายเฉกเช่นในสมัยกรุงศรีอยุธยาดังกล่าวแล้วและประจวบกับปีพุทธศักราช ๒๕๕๙ จะเป็นปีมหามงคล คือการครองสิริราชสมบัติครบ ๗๐ ปี ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชผู้ทรงเป็นธรรมิกราชา

ได้เชิญผู้ที่มีสัมผัสพิเศษและท่านที่มีสมาธิหรือนั่งทางในทั้งพระภิกษุและฆราวาสหลายท่านมานมัสการทุกท่านก็เห็นเป็นอย่างเดียวกันว่าใช่รอยพระพุทธบาท

จริงตามตำนานและมีพญานาคหลายตนรักษาอยู่

เมื่อวันทำบุญคล้ายวันเกิดของท่านเจ้าคุณโพธิรังษีเจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง นี้และเป็นเจ้าคณะอำเภอดอยสะเก็ด เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗ ท่านได้ให้พระราชปฏิภาณโสภณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชโอรสาราม กล่าวถึงการพบรอยพระพุทธบาทที่ท่านได้พบและตำนานของรอยพระพุทธบาท ให้คณะสงฆ์และญาติโยมที่มาร่วมบำเพ็ญกุศลกันเป็นจำนวนมากได้ทราบในขณะที่กำลังปรารภพูดถึงการพบรอยพระพุทธบาทที่เมืองโยนกอันเป็นแห่งที่สี่ตามบทสวดมนต์บูชารอยพระพุทธบาท ณ ยอดดอย วัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง นี้อยู่นั้น ข้างบนฟ้า**ได้เกิดอัศจรรย์พระอาทิตย์ทรงกลดขึ้นอย่างสวยงาม** เสมือนรับรองตำนานที่ได้กล่าวถึงนั้นและเป็นการยืนยันให้ทราบว่าเป็นรอยพระพุทธบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจริง

[๑]คติเรื่องการบูชารอยพระพุทธบาทในพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์มีอิทธิพลต่อการสร้างงานพุทธศิลป์และการกำหนดศาสนประเพณี พิธีกรรมอันยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยา กล่าวคือในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมมีพระสงฆ์ไทยคณะหนึ่งที่กลับจากจาริกแสวงบุญไปยังลังกาทวีปถวายพระพรว่าพระสงฆ์ลังกายืนยันว่ามีรอยพระพุทธบาทอยู่ในสยามประเทศ ตามคติที่ว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงประดิษฐานรอยพระบาทไว้ ณ สถานที่ ๕ แห่ง คือ

๑. เขาสุวรรณมาลิก
๒. เขาสุวรรณบรรพต
๓. เขาสุมนกูฏ
๔. โยนกบุรี
๕. ริมหาดแม่น้ำนัมมทา

พระสงฆ์ลังกามีคติที่เชื่อกันมาว่า เขาสุวรรณบรรพตนั้นอยู่ในสยามประเทศ เมื่อทรงทราบความดังนั้น พระองค์จึงมีรับสั่งให้กรมการเมืองในหัวเมืองทั้งหลายสืบหาเขาสุวรรณบรรพตว่าอยู่ ณ สถานที่ใด กรมการเมืองสระบุรีมีใบบอกเข้ามากราบบังคมทูลว่า พรานบุญชาวเมืองสระบุรีออกไปล่าเนื้อ ยิงเนื้อตัวหนึ่งบาดเจ็บ เนื้อนั้นวิ่งไปในซอกหินแห่งหนึ่ง ครั้นกลับออกมาบาดแผลหายไปเป็นอัศจรรย์ พรานบุญจึงตามเข้าไปดู เห็นเป็นรอยเท้ามนุษย์บนแผ่นหินในรอยเท้ามีน้ำขังอยู่ พราน

บุญจึงวักน้ำในรอยเท้านั้น มาลูบตามผิวหนังของตนซึ่งปรากฏว่าโรคทางผิวหนังได้หายไปอย่างปลิดทิ้ง และนำเรื่องราวมาแจ้งให้เจ้าเมืองสระบุรีทราบ สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร ทรงตรวจสอบรายละเอียดบนรอยฝ่าเท้านั้น เห็นต้องตามคัมภีร์มหาปุริสลักษณะจึงทรงพระราชศรัทธาอุทิศที่ดินโดยรอบเนินเขานั้นเป็นพุทธบูชาแล้วทรงสถาปนามณฑปครอบรอยพระพุทธบาทนั้นแล้วทรงกำหนดเป็นราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์อยุธยาจะเสด็จโดยพยุหยาตราขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาทขึ้นในกลางเดือน ๓ เป็นประจำทุกปีมาจนตลอดสมัยอยุธยา

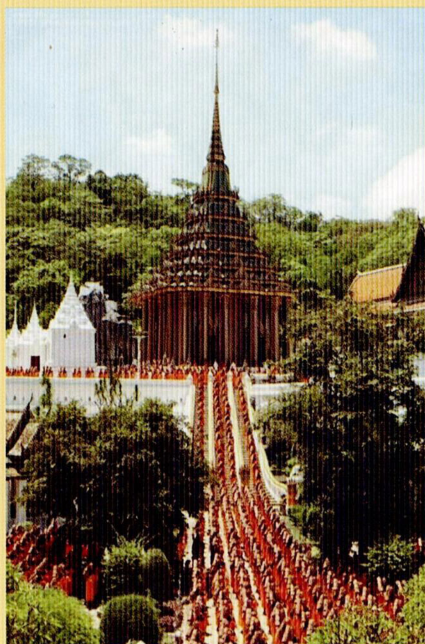
ความยิ่งใหญ่ของราชประเพณีการเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาทที่เมืองสระบุรีนั้นปรากฏในพระราชพงศาวดารซึ่งสะท้อนให้เห็น พลังแห่งพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์ ทั้งการเสด็จพระราชดำเนินไปประกอบศาสนพิธีนี้ยังเป็นเครื่องสำแดง พระบุญญาบารมีของพระมหากษัตริย์อยุธยาอีกด้วย

[๒]ในศักราช ๑๐๖๗ ปีระกา สัปตศก. ครั้งถึงมาฆมาศศุกลปักษ์ดิถี, จึ่งพระบาทบรม, บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ก็มีพระราชดำรัสสั่งสมุหนายก, ให้ตรวจเตรียมพลพยุหยาตราโดยขบวนชลมารค, สถลมารค ทั้งปวงให้พร้อมเสร็จ, จะเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาท, โดยพระราชประเพณีมาแต่ก่อน, ครั้นถึงศุภวารมหาพิชัยฤกษ์ จึ่งสมเด็จพระบาทบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ก็ทรงเครื่องสิริราชวิภูษนาลังกาภรณ์ปวรรัตนมาลีมณีมาศ มกุฎสอดทรงวิสุทธิสังวาลกาญจนอลงกตรจนา. ทรงวิชัยมหาราชาวุธสำหรับราชรณยุทธสรรพเสร็จ, ก็เสด็จทรงเรือพระที่นั่งไกรสรมุขพิมานอลังการด้วยเศวตมยุรฉัตร, ขนัดพระอภิรุมชุมสายพรายพรรณบังรวีวรรณบังแซกสลอนสลับ, สรรพกันชิงกลิ้งกลดจ่ามรมาศดาษดา, ดูมโหฬาดิเรกพันลึกอธึกด้วยกระบี่ธุชทวนเทียวธวัชเป็นทิวแถวดูแพรวพราย, ปลายระยาบระยับจับพื้นทิฆัมพรวโรภาส, เดียนดาษด้วยเรือพระที่นั่ง, เรือท้าวพระยาสามนตราชตระกูลขุนหลวงต้นเชือกปลายเชือกทั้งหลายรายเรียง. จับฉลากเป็นคู่ ๆ ดูเป็นขนัดโดยเป็นขบวนพยุหยาตราหน้าหลังคับคั่ง, เนืองนองกึกก้องกลหลด้วย

ศัพท์สำเนียงเสียงพลอุโฆษ, แตรสังข์ดุริยางค์ ดนตรีปี่กลองชนะประโคมครื้นเพียงพื้นพสุธานฤนาท. ให้ขยายพยุหยาตราคลาเคลื่อนเลื่อนไปโดยชลมารค, แล้วหยุดประทับร้อน ณ พระราชนิเวศพระนครหลวง, เสวย พระกระยาหารสำราญพระอารมณ์, เสด็จเข้าที่บรรทมในที่นั้น. ครั้นชายแล้วสามนาฬิกา, จึ่งให้ออกเรือพระที่นั่งไปโดยลำดับ, ตราบเท่าถึงที่ประทับพระตำหนักท่าเจ้าสนุก. แล้วเสด็จทรงช้างพระที่นั่งพังสกลเกสร, พระที่นั่งพังบวรปทุม, ชุมนุมราชพิริยโยธาพลากรพฤนท์พร้อมพรั่ง. ตั้งตามขบวนพยุหบาตรสถลมารถสรรพเสร็จ. ก็เสด็จยกพยุหแสนยากรทวยหาญ, ไปโดยลำดับสถลมารถวิถี, ถึงเขาสุวรรณบรรพต. จึ่งหยุดพระคชาธารทรงรำพระแสงขอเหนือตระพองช้างต้นสิ้นวาระสามนัด. บูชาพระพุทธบาทตามอย่างพระราชประเพณีเสร็จ. แล้วก็ทรงบ่ายพระคชาธารไปเข้าที่ประทับ, ณ พระราชนิเวศธารเกษม. แล้วเสด็จมานมัสการพระพุทธบาททุกเพลาเช้าเย็น, ให้เล่นการมหรสพถวายพุทธสมโภชคำรบสามวัน. ครั้นค่ำให้จุดดอกไม้เพลิงต่าง ๆ , ระทาใหญ่แปดระทาบูชาพระพุทธบาทเป็นมโหฬารยิ่งนัก” (ราชธานีศรีอยุธยา หน้า ๑๒๓)

ต่อมาพระมหาธรรมราชาทรงพระดำริว่า พระพุทธบาทที่เขาสุวรรณบรรพตนั้น มีวัดวาอารามที่พระมหากษัตริย์แต่ก่อนให้สร้างขึ้นชำรุดทรุดโทรมมากจึงให้ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ทั้งสิ้น แลมณฑปพระพุทธบาทนั้นให้ลงรักปิดทอง ข้างในมณฑปให้แผ่แผ่นเงินปูเต็มตลอดพื้นฝาผนังให้ประดับกระจกงดงาม บนเพดานแลขื่อนั้นก็ให้ลงรักปิดทองฉลุเป็นกระจกช่อห้อย แขวนโคมแก้วโคมระย้าสีต่างๆที่รอบพระพุทธบาทนั้น ให้บุทองคำเป็นลายบัวหงายประดับรอบ แล้วให้เอาทองคำมาจำลองเป็นรอยพระพุทธบาทประดับพลอยทับทิม สวมครอบลงข้างบนพระพุทธบาทประตูสำหรับเข้าออกนั้นให้ประดับด้วยมุกเป็นลวดลาย กันสาดรอบมณฑปนั้นให้มุงกระเบื้องแล้วด้วยดีบุกทั้งสิ้น ตามลวดลายมณฑปนั้นให้ลงรักปิดทองเป็นพื้นระเบียงรอบมณฑปแลพื้นระเบียงให้ประดับปูลาดด้วยอิฐดีบุกทั้งสิ้นแล้วให้ก่อพระเจดีย์ศิลาอ่อนสูงประมาณ ๒ ศอก ห่างกันประมาณคืบ ๑ หรือกำมา ๑ รอบกำแพงแก้ว แล้วให้ก่อกำแพงแก้วแล้วด้วยอิฐดีบุกรอบลานพระพุทธบาทมีด้านกว้างและด้านยาวพ้นออกไปจากมณฑปด้านละ ๒๐ วา แล้วลงรักปิดทองทำเป็นกอบัว ใบบัว

ดอกบัวบุด้วยทองแดงประดับ ลงรักปิดทองพาดตามกำแพงรอบแล้วขุดอุโมงค์ใน กำแพงแก้วกว้างยาว ๑๕ วา ๑ ศอกเท่ากันแล้วก่อด้วยอิฐสร้างพระพุทธรูปประดับ มุกไว้องค์ ๑ แลก่อตึกภัณฑาคารสำหรับเก็บสิ่งของที่คนนำมาบูชาพระพุทธบาท จัดให้มีเจ้าพนักงานรักษา เกณฑ์ให้ราษฎร ตำบลบ้านขุนโขลนเป็นส่วยขี้ผึ้งน้ำมัน สำหรับจุดบูชาพระพุทธบาท แลให้สร้างบันไดที่จะขึ้นลงทางทิศใต้ทาง ๑ ทิศตะวัน ตกทาง ๑ ที่เชิงเขาพระพุทธบาทนั้นให้ สร้างอารามขึ้นอาราม ๑ ให้พระครู มหามงคลเทพมุนี ๑ พระครูรองพระวินัย ๑ อยู่ประจำรักษาพระอาราม แลตั้งให้ เจ้าพนักงานรักษาพระอารามส่งของขบฉันดูแลซ่อมแซมมิให้ชำรุดทรุดโทรมได้เวลา เดือน ๔ พระมหาธรรมราชาเสด็จไปนมัสการกับด้วยพระราชวงศ์แลเสนาข้าราชการ เป็นอันมากทุก ๆ ปี ประทับอยู่ที่พระพุทธบาท ๗ ราตรี ให้มีมหรสพสมโภชแลทรง บริจาค เสื้อผ้า เงินบาทเงินสลึง เงินเฟื้อง ข้าวปลาอาหารพระราชทานแก่ยาจก วณิพกถ้วนทั้ง ๗ วัน แล้วจึงเสด็จกลับดังนี้มิได้ขาด (ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม ๓ เรื่อง หน้า ๑๒๒)

พระมณฑป พระพุทธบาทสระบุรี

เรื่องสมณทูตไทยไปนมัสการรอยพระพุทธบาทแห่งที่ ๓ ที่เขาสุมนกูฏ ประเทศศรีลังกา

ในจดหมายเหตุฉบับห้องอาลักษณ์ ตอนขึ้นไปนมัสการรอยพระพุทธบาทที่เขาสุมนกูฏได้คัดพิมพ์ไว้เต็มฉบับต่อไปนี้

ผ้าขาวดาดเพดานแลปูนอนคนละ ๑ ตัวนายคนละ ๑ เข้ากันเป็น ๒๑ คน ออกจากวัดแปลมดุลเลวิหารนั้น ณ วัน ๕ ฯ๑๒ ๔ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมงเศษ ถึงบ้านบะลาพัททะละเพลาบ่าย ๕ โมงเศษ ออกจากบ้านนั้นไปถึงวัดคิริมะละยะแลวัดนั้นเป็นที่สำนักหยุดแห่งคนทั้งปวงที่จะไปนมัสการพระพุทธบาท ที่วัดนั้นมีแต่สามเณรอยู่องค์ ๑ กับเลขาพระ ครั้นเพลา ๗ ทุ่มตื่นขึ้นหุงข้าวจะได้ไปกินกลางทาง เพลา ๓ ยามก็ถือคบไต้ให้ไฟเดินไปสิ้นทาง ๓๐๐ เส้นจึงถึงเชิงเขาพระพุทธบาท แลทาง ๓๐๐ เส้นนั้นเหมือนหนึ่งกับทาง ๗๐๐ เส้นเหมือนกัน ด้วยว่าทางนั้นขึ้นเขาเป็นทางกันดารนักแต่ล้วนชะง่อนแง่แหลม เป็นเหลี่ยมลื่นเป็นไคลตะไคร่น้ำจับเป็นซอกเขานิ่งน้ำในซอกเขาแลห้วยเขานั้น เอามือจุ่มลงไปเย็นเสียวดังกระดูกจะแตก ถ้าบ้วนปากก็ปวดดังฟันจะหลุด ถ้ากลืนกินตกไปถึงไหนก็รู้ไปถึงนั้น ครั้นถึงเชิงเขาแล้วขึ้นไปอีก ๑๐๐ เส้นจึงถึงมณฑปพระพุทธบาทเข้ากันเป็นทาง ๔๐๐ เส้น แลขึ้นไปนั้นที่เป็นหน้าผาขึ้นมิได้ จึงต้องเหนี่ยวสายโซ่ขึ้นไป มีอยู่ ๓ แห่ง แต่ล่ะแห่ง ๆ นั้นสูง ๓ วา ๔ วา บ้าง ดูน่ากลัวนัก ด้วยสูงเหลือสูงแล้วจะได้มีต้นไม้ยึดเหนี่ยวขึ้นไปหามิได้อาศัยได้แต่โซ่นั้นสิ่งเดียว โซ่นั้นมีถึง ๑๑ สาย ลูกโซ่นั้นทำด้วยเหล็กใหญ่เท่านิ้วชี้ ครั้นขึ้นไปถึงแล้ว ชาวสิงหฬที่พาไปนั้นเขาจึงบอกให้ไปที่วิมานสุมนะเทวดา แล้วจึงว่าอากาสัฎฐา ฯ ให้เทวดาอนุโมทนาบุญแล้ว จึงไปนมัสการพระบาท ด้วยว่าสุมนะเทวดานั้นเขาเป็นผู้อาราธนาพระพุทธองค์ให้ประดิษฐานพระบาทไว้ แล้วก็พากันไปนมัสการพระบาทเอาดอกไม้ทองเงินธูปเทียนบูชา

ฝ่ายพระสงฆ์เสียสละผ้าผ่อนองค์ละผืนครึ่งผืนเป็นผ้าขาว ๕ ผืน ผ้าเช็ด

หน้าแขก ๔ ผืนผ้ากรองผืน ๑ จีวร อังสะแพรผืน ๑ บูชาแล้วก็อุทิศส่วนพระกุศลมายังพระเจ้าแผ่นดินแลชาวพระนครครูอุปัชฌาย์ญาติกามิตรสหายทั้งปวง แลพระมณฑปพระพุทธบาทนั้นสูง ๙ ศอก ยาว ๕ ศอกคืบ กว้าง ๔ ศอกหาฝามิได้ แล้วเอาโซ่ทำเป็นระยางผูกมณฑปโยงไว้รอบด้วยว่าลมนั้นกล้านัก ถ้าแลมิเอาโซ่ทำสายระยางโยงไว้ลมนั้นก็พัดปัดพาไปตกที่อื่น แลที่นั้นลมพัดอยู่เป็นนิจมิได้ขาด ด้วยว่าเขาสูงเหลือสูง ถ้าแลฤดูแล้งฝนนั้นเว้นวัน ๑ ตก ๒ วันตก ถ้าเทศกาลฤดูฝน ๆ ตกทุกวันเป็นนิจ ครั้นนมัสการแล้วก็รีบรัดลงมาเร็ว ๆ ช้าอยู่มิได้เลย แลเมื่อขณะไปนมัสการวันนั้นลมฝนก็ไม่มี พวกสิงหฬที่ไปด้วยต่างคนต่างว่า พระสงฆ์ไทยนี้บุญมากลมฝนก็มิได้มี อนึ่ง ฝ่าพระบาทนั้นโดยยาว ๓ ศอกกว้างศอกคืบลึก ๔ นิ้วช่างไม้ ปลายพระบาทบ่ายไป ข้างปัจจิมทิศและลายลักษณะนั้นหามิได้ด้วยว่าครั้งหนึ่งพวกมิลันดา ได้กินเมืองลังกาแล้วจึงให้คนเอาสังข์ไปขัดสีต่อยจนสลายเลือนลบไปสิ้น ครั้นภายหลังพวกสิงหฬจึงรบคืนเอาเมืองได้ แลที่ขอบรอบฝ่าพระบาทนั้น เขาแผ่นทองแดง แล้วกาไหล่ทองคำประดับด้วยเพชรรอบ อนึ่ง น้ำนั้น เล่าไหลออกจากเชิงเขาพระบาทนั้นทั้ง ๔ ทิศ ข้างทิศบูรพานั้นชื่อว่ามหาวาลุกคงคา ไหลไปเวียนเป็นทักษิณาวรรตเมืองสิงขัณฑ์แล้วไหลไปตกพระมหาสมุทรข้างทิศอีสานเมืองสิงขัณฑ์ข้างทิศทักษิณนั้นชื่อมณิกะคงคา ไหลไปตกพระมหาสมุทรข้างทิศทักษิณข้างทิศปัจจิมนั้นชื่อว่ากาฬะคงคาไหลไปตกพระมหาสมุทรข้างทิศปัจจิมข้างทิศอุดรนั้นชื่อว่ากัลยาณีคงคา ไหลไปตกพระมหาสมุทรใกล้กับเมืองกัลยาณีข้างทิศพายัพแห่งเขาพระบาท ครั้นมนัสการแล้วได้จำลองฝ่าพระบาทแล้วก็รีบลงมาถึงที่สำนักเพลาบ่าย ๔ โมงเศษ

แนวความคิดในการออกแบบ

พระมหาธาตุเจดีย์ครอบรอยพระพุทธบาท
วัดพระธาตุดอยสะเก็ด (พระอารามหลวง)

ด้วยความสำคัญและความเลื่อมใสศรัทธาที่มีต่อรอยพระพุทธบาท อันประดิษฐานเหนือยอดเขา ณ วัดพระธาตุดอยสะเก็ดแห่งนี้ ทางคณะผู้ออกแบบได้เสนอแนะรูปแบบสถาปัตยกรรรมประกอบเครื่องยอดในทรงสถูปเจดีย์เพื่อเป็นที่ประดิษฐานรอยพระพุทธบาทแสดงถึงความศรัทธาและฐานานุศักดิ์อันสูงสุด

องค์พระมหาธาตุเจดีย์มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมของอินเดียและลังกา อันเป็นดินแดนพุทธภูมิและเป็นดินแดนต้นทางของพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่มายังนครเชียงใหม่ นอกจากนั้นยังได้ผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมล้านนา อันงดงามของนครเชียงใหม่ภาพรวมของพระมหาธาตุเจดีย์ตกแต่งด้วย สีขาวแสดงถึงความบริสุทธิ์สะอาดในส่วนการประดับตกแต่งส่วนยอดให้เป็นสีทอง เพื่อเป็นการเน้นความสำคัญ และยังแสดงถึงการบูชาอย่างสูงสุดอีกด้วย

ภายในอาคารมีที่ว่างภายใน เป็นเพดานสูงครึ่งทรงกลมลักษณะคล้ายยอดโดม สอดคล้องกับรูปแบบสถาปัตยกรรมภายนอก แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศอันโอ่อ่าสง่างาม กึ่งกลางอาคารตั้งบุษบก รูปแบบศิลปะเชียงใหม่ประยุกต์ เป็นอาคารครอบรอยพระพุทธบาทผนังด้านหลังประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางประทับรอยพระพุทธบาท อยู่เหนือดอกบัวซึ่งรองรับด้วยบ่อน้ำพระพุทธมนต์อันศักดิ์สิทธิ์ซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป เป็นงานปูนปั้นปิดทองประดับกระจกสี ในแบบแผนช่างล้านนา ประกอบด้วยลวดลายพันธุ์พฤกษาและรูปพญานาคสอดคล้องกับเรื่องราวในการค้นพบรอยพระพุทธบาท นอกจากนั้น การประดับตกแต่งภายในพระมหาธาตุเจดีย์ ยังได้นำเอารูปดอกบัว มาผูกเป็นลวดลายประดับตกแต่งในส่วนต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ ของการบูชารอยพระพุทธบาทแล้วยังมีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดอันเป็นที่ตั้งโครงการอีกด้วย

ภาคผนวก

ศาสนวงศ์ หรือ ประวัติศาสนา

เรื่องศาสนวงศ์ หรือ ประวัติศาสนา ภาษาบาลีเขียนว่า สาสนวํส พระภิกษุชาวพม่านามว่า พระปัญญาสามิ ได้แต่งไว้เป็นภาษามคธเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๐๔ สมัยต้นรัตนโกสินทร์ของไทย กล่าวว่า การเรียบเรียงได้สอบทานกับคัมภีร์ที่ท่านโบราณาจารย์แต่งไว้เป็นภาษาพม่า เป็นเรื่องที่กล่าวถึงพุทธประวัติเริ่มตั้งแต่ตอนประสูติจนถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกไปในต่างประเทศระบุสถานที่ เช่น ลังกา สุวรรณภูมิ โยนก วนวาสี อปรันตะ กัสมีรคันธาระ มหิงสกะ มหารัฐ และประเทศจีน พระปัญญาสามิ ได้บันทึกไว้ท้ายเล่มว่า **“ตัวอักษรตัวหนึ่งเท่ากับพระพุทธรูปองค์หนึ่ง เพราะฉะนั้นคนที่เป็นบัณฑิตควรเขียนพระไตรปิฎก”**

คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศพม่าสมัยที่อยู่ในการปกครองของอังกฤษจารไว้เป็นภาษาบาลี อังกฤษได้รวบรวมไว้ที่สถาบันค้นคว้าภาษาบาลี ณ ประเทศอังกฤษ และได้ถอดแปลเป็นภาษาโรมันนำไปเผยแพร่ในยุโรป เฉพาะเรื่องสาสน-วํสะของพระปัญญาสมินี้ ดร.เมเบิล โบด (Mable Bode Ph.D) ผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีของอังกฤษ ได้ถอดแปลความภาษามคธออกเป็นตัวภาษาโรมันโดยสอบทานกับฉบับที่จารไว้ในใบลานด้วยตัวอักษรสิงหล ซึ่งเก็บรักษาไว้ในหอสมุดบริติชมิวเซียม ๒ ฉบับ กับฉบับที่ศาสตราจารย์เซิร์ช โดนเดนเบอร์ก (Prof.Serge D Oldenbourg) ส่งมาให้อีก ๑ ฉบับ ดร.เบเบิล โบด ได้เขียนอธิบายแคว้นที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่าแคว้นใดอยู่ที่ใด โดยอ้างหนังสือต่าง ๆ ไว้ในคำอธิบายด้วยเรื่องนี้ได้ตีพิมพ์ที่กรุงลอนดอนประเทศอังกฤษ เมื่อคริสต์ศักราช ๑๘๙๗ (พ.ศ.๒๔๔๐)

กรมศิลปากรสมัยที่นายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นอธิบดี ได้มอบหมายให้ศาสตราจารย์ ร้อยตำรวจโทแสง มนวิทูร เปรียญผู้เชี่ยวชาญภาษาสันสกฤต ขณะที่ปฏิบัติงานอยู่ที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์แปลถอดความจากตัวอักษรฉบับโรมันของ ดร. เมเบิล โบด ฉบับตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ เมื่อเผยแพร่ครั้งแรก ได้ตี

พิมพ์ทั้งภาษามคธและคำแปลเป็นภาษาไทย พร้อมทั้งได้ทำเชิงอรรถอธิบายข้อความต่าง ๆ ที่ควรทราบอีกหลายประการ หนังสือศาสนวงศ์หรือ ประวัติศาสนาฉบับนี้นอกจากจะมีคุณค่าในเรื่องพระพุทธศาสนาในประเทศพม่าแล้ว จะเป็นประโยชน์ในแนววิเคราะห์สถานที่ประวัติศาสตร์โบราณได้อีกด้วย

รัฐโยนก

ที่อยู่ของคนยวนที่เรียกว่าเชียงใหม่ ชื่อว่าแคว้นโยนก

รัฐวนวาสี

ที่ตั้งนครศรีเกษตร ชื่อว่าแคว้นวนวาสี แต่บางอาจารย์กล่าวว่า แคว้นวนวาสี เป็นแคว้นหนึ่งไม่ใช่ที่ตั้งนครศรีเกษตรนั่นไม่ถูกอันที่จริงที่ตั้งนครศรีเกษตรนั่นแหละชื่อว่าแคว้นวนวาสี ถ้าจะถามว่ารู้ได้อย่างไร? ตอบว่า เมื่อรัชสมัยพระเจ้าภาติกะผู้เป็นราชาของเราทั้งหลาย มีคนได้พระพุทธรูปโลหะ(ทองสำริด)องค์หนึ่งเป็นของเก่าจมอยู่ในเนินดินแห่งหนึ่ง ซึ่งปกคลุมไปด้วยพุ่มไม้ในนครศรีเกษตรมีรอยจารึกอักษรโบราณที่ฐานพระพุทธรูปนั้นว่า พระพุทธรูปองค์นี้ เพื่อให้คนอยู่ในแคว้นวนวาสีบูชาเพราะฉะนั้น จึงรู้ได้อย่างนี้

รัฐกัสมีระ คันธาระ

แคว้นกัสมีระและแคว้นคันธาระ ชื่อว่าแคว้นกัสมีระคันธาระและแคว้นทั้ง ๒ นี้ ตั้งอยู่ติดต่อเป็นแคว้นเดียวกันเพราะฉะนั้นพระโมคคลีบุตรสิสสเถระ จึงส่งพระมัชฌันติกเถระไปยังแคว้นทั้ง ๒ นี้ องค์เดียว บางอาจารย์กล่าวแคว้นทั้งนั้นเป็นชนบท (หัวเมือง) ใช้ศัพท์เป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะและ ครั้งนั้นแคว้นทั้ง ๒ ปกครองโดยพระราชาองค์เดียว ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาโดยเอกัตถพจน์ คือคภมีความหมายถึงของสิ่งเดียว

รัฐมหิงสกะ

แคว้นยักษ์ปุระ (เมืองยักษ์) ซึ่งได้แก่แคว้นอันธกะ (เมืองคนตาบอดหรือ

เมืองมืด) ชื่อว่าประเทศมหิงสกะ รัฐมหารัฐ แคว้นมหานครชื่อว่า มหารัฐ เดี๋ยวนี้เติมคำว่า นคร เข้าไปเลยเรียกว่า มหานครรัฐ บางอาจารย์กล่าวว่ามาหารัฐ คือสยามรัฐ

รัฐจีน

แคว้นจีนตั้งอยู่ติดต่อไปผืนเดียวกันกับป่าหิมพานต์ ชื่อว่า จีนรัฐ คือแคว้นจีนนี้คือ ศาสนาประดิษฐานแต่ละแห่ง ๆ ในสถานที่ทั้ง ๙ แห่ง

ประวัติลำพูน

บัดนี้ จะกล่าวถึงเรื่องศาสนาเกิดขึ้นในรัฐโยนก

จริงอยู่พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้อำนวยประโยชน์แก่ผู้ควรแนะนำทั้งหลายทรงพิจารณาเห็นว่าศาสนาของพระองค์จะตั้งมั่นยืนนานในรัฐโยนก พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เสด็จเที่ยวไปสู่ประเทศต่าง ๆ ได้เสด็จไปถึงนครหนึ่งชื่อลภุญชะครั้นนั้นพรานคนหนึ่งถวายผลสมอ พระองค์ทรงบริโภคแล้วโยนเมล็ดไป เมล็ดสมอค้างอยู่ในอากาศไม่ตกดิน พระองค์ทอดพระเนตรเห็นแล้วทรงแย้มพระสรวล พระอานนทเถระเห็นแล้ว ถึงทูลถามความนั้น พระองค์จึงทรงพยากรณ์ว่า อานนท์สถานที่นี้ ในอนาคตจะเป็นที่ประดิษฐานธาตุเจดีย์ของตถาคตศาสนาจะเจริญงอกงามเพราะเหตุที่พระผู้มีพระภาคทรงบริโภคผลสมอในสถานที่แห่งรัฐนั้น จึงมีชื่อว่ารัฐหริภุญชะอีกนัยหนึ่ง อาศัยเหตุที่พวกฤษีทิ้งสายผูกคนโทน้ำไว้ จึงมีชื่อตามภาษาโยนก ลภุญชะ[๑]

ประวัติเชียงใหม่

ครั้งนั้นมีหัวหน้าพวกลั๊วะอยู่ริมแม่น้ำปิงในรัฐโยนกนั้นมอบบุตรของตนอายุ ๗ ขวบแด่พระผู้มีพระภาคให้บรรพชา สามเณรนั้นเพียรทำกรรมฐานเนือง ๆ ไม่นานก็ได้สำเร็จพระอรหันต์ จึงเรียกสถานที่นั้นตามภาษาโยนกว่าเจียงใหม่ ครั้นนานเข้าก็กลายเป็นเชียงใหม่

ตั้งแต่นั้นมาศาสนาก็ประดิษฐานใน รัฐโยนก นี่คือการประดิษฐานศาสนาในรัฐโยนกครั้งที่ ๑

ลุศาสนา ๒๓๕ พระมหารักขิตเถระไปรัฐโยนก ได้ประดิษฐานศาสนาในรัฐต่าง ๆ หลายแห่งเช่น กัมโพชะ เชียงตุง หริภุญชะ และอยุธยา เป็นต้น

แต่พระอรรถกถาจารย์ท่านรวมรัฐเหล่านั้นทั้งหมด กล่าวโดยคำทั่ว ๆ ไป หมายถึงสถานที่ว่า ประเทศโยนก เป็นธรรมดาอยู่เอง ผู้แต่งพระคัมภีร์จะบัญญัติความหมายอย่างไรก็ได้

พระมหารักขิตเถระพร้อมด้วยพระภิกษุ ๕ องค์ ออกจากเมืองปาฏลีบุตร มายังนครโยนก ทางอากาศ ทำให้ชาวโยนกทั้งหลายเลื่อมใสด้วยเทศนากาฬการามสูตรพระเถระได้ให้เครื่องประดับ คือ มรรคผลแก่ชาวโยนกประมาณ ๑๗๐,๐๐๐ คน และได้บวชในสำนักของท่านประมาณ ๑๐,๐๐๐ คนท่านได้ประดิษฐานศาสนาในรัฐโยนกด้วยประการฉะนี้

[๑]ลภุญชะ ตามนัยต้นแปลว่า บริโภคสมอ ตามนัยหลังแปลว่า สายคนโทน้ำ และว่าเป็นภาษาโยนก ไม่ใช้ภาษามคธ แต่คำว่าคนโทน้ำ ชาวลำพูนหรือเชียงใหม่ เรียกว่าน้ำต้น ไม่เรียกลภุญชะ เดิมทีเขาใช้กะโหลกน้ำเต้าแห้งใส่น้ำ น้ำเต้าเขาเรียกหมากน้ำ สิ่งที่เขาใช้ใส่น้ำดังที่เรียกกันว่า คนโทน้ำ ชาวเมืองเหนือเรียกว่า น้ำต้น ต่อมาเขาใช้ดินเผาแทนกะโหลกน้ำเต้า ก็เรียกว่า น้ำต้นเหมือนกัน แต่คำว่า ลภุญชะ จะเป็นภาษาอะไรไม่ทราบ หากแต่ผู้ประพันธ์เรื่องนี้ ซึ่งเป็นพม่าบอกว่าเป็นภาษาโยนก อนึ่งมีบางท่านบอกว่าละพุน ซึ่งเป็นชื่อนครลำพูนนี้ภาษาลั๊วะ แปลว่ากระไรไม่ทราบ

รอยพระพุทธบาทที่สระบุรี

บุณโณวาทคำฉันท์-วรรณคดีพระพุทธบาท

กวีคนสำคัญ ๆ ได้รจนาเรื่องพระบาทไว้เป็นหลักฐานที่สำคัญอยู่ ๒ เรื่องด้วยกัน คือ

(๑) บุณโณวาทคำฉันท์ของพระมหานาควัดท่าทราย

(๒) นิราศพระบาทของสุนทรภู่

เอกสารอ้างอิง

เจือ สตะเวทิน, วรรณคดีพุทธศาสนา เล่ม ๒ . พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ. ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, ๒๕๑๕ ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จกรมพระยา,เรื่องประดิษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (หน้าที่ ๑๐) ,๒๕๕๓

ทำวัตร-สวดมนต์ แปล สำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป (ฉบับหอไตร) (หน้าที่ ๓).กรุงเทพฯ: บุญนิธิหอไตรวัดราชโอรสาราม, ๒๕๕๘

บาลีอรรภาธรรมบท ฉบับมหามกุฎวิทยาลัย ภาคที่ ๒ (หน้าที่ ๓๙) . พิมพ์ครั้งที่ ๒๗, ๒๕๒๕

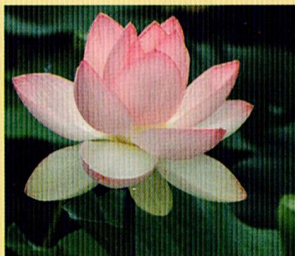
.ประชากิจกรจักร์ (แช่ม), พระยา. พงศาวดารโยนก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (หน้าที่ ๒). พระนคร :ศิลปาบรรณาคา ,๒๕๐๔

.(รวบรวมจากพงศาวดาร (ฉบับหลวง), ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (หน้าที่ ๙๗) พิมพ์ครังที่ ๑. กรุงเทพฯ: แสงดาว, บจก.สนพ, ๒๕๕๓

พระโพธิรังษี (พายัพ ฐิตปุญโญ) ดร.ป.ธ.๖ ,ประเพณีการทอดกฐิน พระกฐิน และกฐินพระราชทาน (หน้าที่ ๑๑)

แสง มนวิทูร เปรียญ, ศาสตราจารย์, ศาสนวงศ์ หรือ ประวัติศาสนา ฉบับพระปัญญาสามี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ, ๒๕๔๐

อำนวย วีรวรรณ, ดร., พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา (หน้าที่ ๘) . พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕

อาคารที่จะต้องก่อสร้าง

๑. พระมหาเจดีย์ พร้อมพระมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท
๒. บันไดนาคทางขึ้นจากเชิงเขา
๓. อาคารหอพุทธประวัติหุ่นขี้ผึ้ง
๔. ลิฟต์ลากขึ้นจากเชิงดอย
๕. อาคารสำนักงาน
๖. อาคารพิพิธภัณฑ์
๗. อาคารเชิงดอยที่พักผู้มาแสวงบุญ
๘. อาคารที่พักพระภิกษุสงฆ์ – สามเณรที่มานมัสการ
๙. อาคารพักผู้ใหญ่ที่มานมัสการ
๑๐. สวนป่าธุดงค์ พร้อมเรือนปฏิบัติธรรม
๑๑. ถนนเชิงดอยและยอดดอย
๑๒. ศูนย์สินค้าพื้นเมืองเชิงดอยและลานจอดรถผู้มาไหว้พระและปฏิบัติธรรม

เรื่องอานิสงส์การสร้างพระบรมธาตุเจดีย์

ในสมัยพุทธกาล พระอรหันต์รูปหนึ่ง ชื่อ พระสุธปิณฑิยเถระ ท่านได้สร้างบารมีมาแต่สมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธัตถะ นับถอยหลังจากนี้ไป ๙๔ กัป ในสมัยนั้น ในเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ ท่านไม่มีโอกาสทำบุญ ต่อเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นปรินิพพานแล้ว เขาสร้างพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุกัน ท่านได้ไปร่วมบริจาคปูนก้อนหนึ่งใส่ในระหว่างอิฐสองแผ่น เพราะท่านบริจาคของท่านร่วมกับมหาชน ผู้สร้างเจดีย์ครั้งนั้น ท่านไม่เคยไปเกิดในอบายภูมิเลย ท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกมนุษย์และเทวโลกตลอด ๙๔ กัป บางครั้งเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ์

ในสมัยพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ ท่านได้มาเกิดเป็นมนุษย์ บวชแล้วได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ แตกฉานปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ และอภิญญา ๖

เชิญร่วมเป็นเจ้าภาพ
ส่วนประกอบต่าง ๆ
ของพระมหาเจดีย์และมณฑปครอบรอยพระพุทธบาท
เมืองโยนก ที่จะต้องสร้างต่อไป

๑. องค์ระฆังโคมหลังคา GRC (คอนกรีตเสริมใยแก้ว) รวมส่วนประกอบ ขอบกระจัง - บัวปากระฆัง - สร้อยห่อระย้า GRC ลงสีปิดทอง และบัลลังหลังคาโดมปล้องไฉน - บัวปากปลี - ปลียอด - พุ่มข้าวบิณฑ์ GRC

ราคารวมค่าติดตั้ง - ทาสีและปิดทอง ๙,๕๐๐,๐๐๐ บาท

๒. ฝ้าเพดาน รูปโคมหล่อด้วยไฟเบอร์กลาส ทาสี เขียนภาพพุทธตำนาน

ราคารวมค่าติดตั้ง เป็นเงิน ๔,๕๐๐,๐๐๐ บาท

๓. บุษบกไม้แกะสลัก - ลงรักปิดทอง

ราคา เป็นเงิน ๕,๕๐๐,๐๐๐ บาท

๔. ซุ้มประตูปูนปั้นหล่อแบบถอดพิมพ์สูง ๘.๗๕ เมตร
พร้อมวงกบไม้ - บานประตูคู่นอกครอบบานไม้สัก
กรุกระจกลูกฟักแกะลาย และบานประตูคู่
ในโครงสแตนเลสกรุไม้สักหนา ๑ นิ้ว นอก - ใน ลงรักปิดทอง
ลายรดน้ำ ๒.๔๐ x ๕.๓๐ เมตร

ราคา ซุ้มละ ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท
มี ๔ ซุ้ม ประตู ราคารวม ๖,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๕. ซุ้มหน้าต่างปูนปั้น หล่อแบบ แบบถอดพิมพ์สูง ๕.๒๐ เมตร
พร้อมบานหน้าต่าง นอก - ใน (เหมือนประตู) ๑.๕๐ x ๓.๗๕ เมตร

ราคา ซุ้มละ ๗๕๐,๐๐๐ บาท

มี ๑๒ ซุ้ม หน้าต่าง ราคารวม ๙,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๖. ซุ้มช่องแสงปูนปั้น หล่อแบบ แบบถอดพิมพ์สูง ๑.๘๐ เมตร

พร้อมวงกบ สแตนเลส นอก - ใน กรุลูกฟักกระจกสี ๐.๕๐ x ๑.๒๐ เมตร

ราคา ซุ้มละ ๒๕๐,๐๐๐ บาท

มี ๒๔ ซุ้ม หน้าต่าง ราคารวม ๖,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๗. ลานพระเจดีย์รอบนอกองค์เจดีย์ ประมาณ ๒,๓๔๗ ตารางเมตร

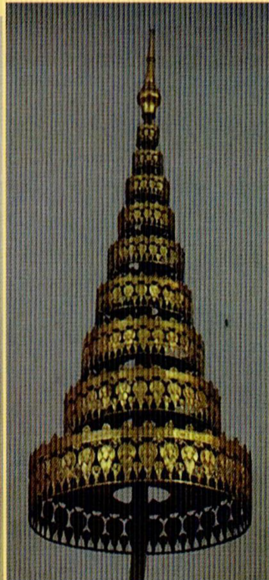
ราคา ตารางเมตรละ ๓,๐๐๐ บาท

เชิญร่วมบริจาคสร้าง

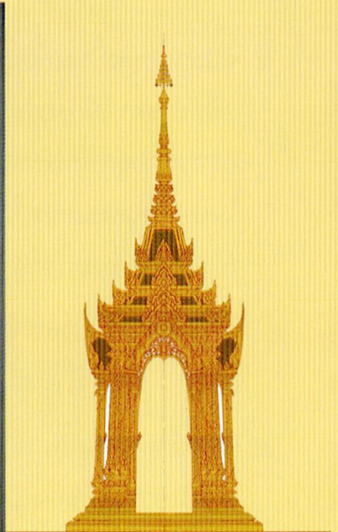
ตอนนี้กำลังสร้างฉัตรยอดพระเจดีย์ใหญ่ด้วยเหล็กสแตนเลส ปิดทองสูงประมาณ ๕ เมตร และพระพุทธรูปปางประทับรอยพระพุทธบาท และร่วมบริจาค **ทองคำสร้างฉัตรทองคำ** สำหรับมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทและทองคำเปลวสำหรับปิดทองมณฑปและลายรดน้ำภายในองค์พระเจดีย์ทั้งหมด ขณะนี้มีผู้บริจาคทองคำแล้วเกือบ ๓ กิโลกรัม

พระพุทธรูปปางประทับรอยพระบาท

ฉัตรพระเจดีย์
แสตนเลสปิดทองสูง ๕ เมตร

มณฑปครอบรอยพระพุทธบาท
ไม้สักปิดทอง ฉัตรทองคำ

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์	วัดปากน้ำ	อุปถัมภ์
สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดไตรมิตรฯ	อุปถัมภ์
พระมหาโพธิวงศาจารย์	วัดราชโอรสาราม	อุปถัมภ์
พระธรรมปัญญาบดี	วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์	อุปถัมภ์
พระราชพิพัฒนากร	วัดปริวาสราชสงคราม	อุปถัมภ์
คณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกา	อุปถัมภ์	
ศ.นพ.เกษม วัฒนชัย	ที่ปรึกษาและอุปถัมภ์	
ดร.สุบิน ปิ่นขยัน	อุปถัมภ์	
คุณปิ่น กลิ่นสุนทร	อุปถัมภ์	

คณะเจ้าภาพผู้ที่เริ่มต้นบริจาคเสาใหญ่ ๘ ต้น คือ

๑. **พระราชปฏิภาณโสภณ** และคณะผู้ศรัทธาจำนวนมากบริจาคเสาต้นที่หนึ่งเป็นต้นกลาง

๒. **ดร.วีรวัฒน์ อ.ยุพา กาญจนดุล** (และถวายทองคำ ๑ กิโลกรัม และค่ามณฑปสมทบอีก ๕๕๐,๐๐๐ บาท)

๓. **คุณศรัณย์ คุณภัทราวดี วิรุตมวงศ์ และคณะ**

๔. **คุณมาลี (ป้อม) จิวราช และคณะ**

๕. **คุณฉัตรชัย คุณนันท์ศิริ เอื้อคารวะ และครอบครัว**

๖. **คุณธนพล อินทนันท์ สำนักงานประวิณทนายความ**

๗. **นายช่างณรงค์ ไชยวงศ์** (และถวายทองคำ ๑ กิโลกรัม)

๘. **คุณยีนยง วิเศษธรรมกุลและครอบครัว** (และถวายทองคำ ๑/๒ กิโลกรัม เงินอีก ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท)

ผู้ที่เริ่มต้นทั้งหมดได้บริจาคเสาใหญ่ต้นละ ๑,๒๕๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านสองแสนห้าหมื่นบาท) และได้มาทอดผ้าป่าถวายกันอีกครั้งละหลายแสน และได้มีผู้มีศรัทธามาถวายผ้าป่าสมทบร่วมสร้างกันหลายคณะ ตลอดถึงบริจาคส่วนตัวอีกจำนวนมาก ทำให้งานก่อสร้างดำเนินมาได้

ดร.สุบิน ปิ่นขยัน บริจาคนำสร้างพระพุทธรูป ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน)

ศ.เกษมสันต์ วิลาวรรณ คุณเนตรนภา ชีวานันทกุล ด.ช.กิตินิติ วิลาวรรณ บริจาค ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาท)

คุณสมเลิศ คุณดรรชนี พิภพธเนศ บริจาคกระเบื้องปูพื้นพระมหาเจดีย์

คณะประชาสัมพันธ์

ดร.วีรวัฒน์ - อ.ยุพา กาญจนดุล	คุณศรัณย์ คุณภัทราวดี วิรุฬมวงศ์
พ.ญ.คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์	คุณประชา เทศพานิช
ดร.ศิริรัตน์ โกศการิกา อ.ม.เกษตรศาสตร์	คุณพัชราภรณ์ ฤทธิคุปต์
พลตรี นเรศ จิตรักษ์	ดร.เกษริน(นุ้ย) เอกธวัชกุล
คุณสิเรียม (แอน) ดร.สิภาภัสส์ ภักดีดำรงฤทธิ์	คุณสุภา มโนน้อม
อาจารย์บุษกร เมธางกูร	คุณเบญจา กัลยาวินัย
คุณวนิดา ยังประภากร	คุณศิริบูรณ์ ณัฐพันธ์
คุณสิริกร ภูริวัจน์	คุณนัทย์ศศิ ดวงปัญญา
คุณสุวิชชา เพียราษฎร์	คุณเสริมสุข ปัทมสถาน
คุณไพฑูรย์ อิสริยะพฤทธิ์	คุณศุภชัย - คุณธนภรณ์ บัวเจริญ
คุณวิริยาภรณ์ รัตนสิโรจน์กุล	คุณณภัทร์ รอดอาตม์
ดร.กัญญณฐา พงศ์พิริยะวนิช	คุณสิริรัตน์ เรืองศรี
ดร.รสสุคนธ์ พุ่มพันธ์วงศ์	คุณศรีเพ็ญ จัตุทะศรี

คณะสถาปนิก

ผ.ศ.ประชา แสงสายัณห์ ผ.ศ.พงศกร ยิ้มสวัสดิ์

คุณธนนาถ กรมณีโรจน์ อาจารย์คณะสถาปัตย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิศวกร ดร.ประสิทธิ์ สูงสว่าง

คณะดำเนินการก่อสร้าง จัดทำแผนที่และโมเดล

พลเอก นพดล โชติศิริ นายช่างณรงค์ ไชยวงศ์ คุณณรงค์ ศรีทิพาธร

งบประมาณค่าก่อสร้างประมาณ ๑๒๐ ล้านบาท (หนึ่งร้อยยี่สิบล้านบาท) ร่วมบริจาคได้ที่ วัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่ หรือ วัดราชโอรสาราม กรุงเทพฯ หรือบริจาคเข้าบัญชี

ธนาคาร กรุงไทย (KTB) เลขที่ ๐๕๔-๐-๓๒๖๑๙-๔ ชื่อบัญชี กองทุนสร้างพระมหาเจดีย์ วัดพระธาตุดอยสะเก็ด

พระราชโพธิวรคุณ วัดพระธาตุดอยสะเก็ด โทร. ๐๘๖-๑๙๒-๙๐๒๒

พระราชปฏิภาณโสภณ วัดราชโอรสาราม โทร. ๐๘๗-๙๒๖-๐๒๙๘

อุปถัมภ์การพิมพ์โดย

คุณธนพล อินทนันท์ สำนักกฎหมายประวิณ อินเตอร์เนชั่นแนล